

EERSTE WERKGROEP

Rotterdam, 13 oktober 2012

Ik heb voor vandaag een groot voornemen. We hebben ons de afgelopen drie keer met de categorieën van Aristoteles bezig gehouden, en in dit weekend willen we een omvorming trachten te vinden van de Aristotelische categorieën naar die van Rudolf Steiner. Het zou het beste zijn als we dat in zijn totaliteit zouden kunnen doen vandaag. Dat we ook werkelijk die twaalfheid of op z'n minst die negenheid of tienheid ook werkelijk zo kunnen beleven. We moeten proberen om dat in die dagdelen ook werkelijk te doen. Maar eerst wil ik vragen of er nog brandende vragen zijn die we nog moeten behandelen.

Vraag: Hoe is de verhouding tussen substantie en de overige categorieën?

In de voordracht van 22-4-1924 legt Rudolf Steiner direct de verbinding met de mysteriën van Efeze en de categorieën. De spreuk, die dan uit de efesische mysteriën opklinkt – als je afziet van de eerste zin, die meer een ademen van het kosmische is – geeft de weg naar de aarde aan, het aantrekken van het etherlichaam, en dat zijn acht stappen. Pas wanneer de ziel ook werkelijk het aardelichaam betreden heeft, komen de twee, substantie en hebben, erbij. Als je de opbouw en de inhoud van die voordracht meebeleeft, dan zie je dat hij daar aanduidt, dat wat in die mysteriën van Efeze in de herinnering van Aristoteles terugkomt en in acht categorieën die daarmee in overeenstemming zijn, wordt omgevormd. Het bij uitstek aardse, wat dus niet in die spreuk zit, alleen in die beweging van het zich wijden aan het ruimte-zijn en het tijden-worden, die twee overige categorieën, hebben op aarde hun plaats.

Er blijven dus over: hebben en substantie. De substantie *heeft* de kenmerken, dat zijn de overige categorieën.

De verhouding tussen de substantie en zijn kenmerken is de categorie *hebben*. Dat is iets beweeglijks, daar zit ontwikkeling in. Het is niet zoals je een huis hebt, hoewel die vorm van hebben er ook bijhoort. Het is zoiets als je een eigenschap hebt doordat je die ontwikkeld hebt,

of kunt gaan hebben omdat je die aan het ontwikkelen bent. Het is een beweeglijk hebben, een ontwikkelingsaspect. Het is een verhouden, Rudolf Steiner noemt het ‘Verhalten’.

Vraag: U zei gisteren dat de anthroposofie eigenlijk vanuit de categorieën is opgebouwd. Daar kwam ik later niet meer goed bij. Ik heb daar geen gevoel bij hoe dat dan in elkaar zou zitten.

Rudolf Steiner heeft dat zelf zo gezegd in die voordracht van 22-4-1924, die staat in de band *Mysterienstätten des Mittelalters*. In het tweede deel voordrachten die rond Pasen werden gehouden, geeft Rudolf Steiner een vergelijking met het lezen van letters en het combineren van letters tot woorden en zegt dan: wanneer je de categorieën puur als inhoudelijke begrippen bestudeert, zoals dat in de filosofie gebruikelijk is, dan doe je hetzelfde als wanneer je leert spellen, wanneer je dus de letters leert kennen. Je zet niet de volgende stap, namelijk dat je ook met letters betekenissen wil lezen. Dat is bij de categorieën hetzelfde. Dus als je ze alleen maar houdt als afzonderlijke grondbegrippen, heb je letters, maar je kunt niet lezen. Het lezen komt tot stand door het combineren van de categorieën. Dat is leren lezen in de wereldschrift waarbij de letters dan geen letters zijn, maar begrippen. Dat doen we natuurlijk ook voortdurend, we zijn voortdurend onbewust bezig om met de categorieën – ook als je naar iemand luistert – de grondbegrippen te lezen. Hoe minder je gehinderd bent door je persoonlijkheid, des te zuiverder kun je lezen. Je kunt je voorstellen dat het zover kan gaan, dat je een weg vindt – en dat gaan we dan vandaag aantonen – waarbij je die categorieën niet meer naar buiten richt, maar naar de eigen zielewereld waarin de geestwereld leeft. Dan heb je natuurlijk toch het probleem van de persoonlijkheid die juist daar de boventoon voert, maar wanneer je zover kunt komen dat je de grondbegrippen zuiver in de ziel kent, dan kun je daarmee ook leren ‘musiceren’. Het lijkt meer op muziek dan op begripskunst. Je kunt je voorstellen dat de hele wijsheid van de anthroposofie op die manier verkregen is. Door het met de ziel luisteren naar de geest. Het is een *wetenschap* geworden daardoor, dat het een begripsgebeuren is en niet een totaal van visioenen. Dat is een groot verschil, of je een wijsheidsleer hebt die berust op visioenen of je hebt een wijsheidsleer

die berust op begrip, waarbij dan degene die dat opneemt, dat met het eigen begrip kan volgen en dus niets hoeft aan te nemen, omdat alles begripsmatig te volgen is. Als je dan in die begrippen kunt blijven en het niet met de subjectiviteit bederft, dan kan iedereen dat opnemen. Zo moet je het zien. Maar je kunt niet zonder meer zeggen dat je met die begrippen, zoals ze voor de uiterlijke wereld gelden, kwantiteit, kwaliteit enz. ook werkelijk, zo zoals ze zijn, naar binnen zou kunnen gaan. Je moet daar een vertaling voor vinden. En die wordt aangewezen in de mysteriën van Efeze. Je kunt, wanneer je de anthroposofie goed leert kennen, daarin altijd weer drie hoofdcategorieën terugvinden: dat zijn de categorieën van het *denken, voelen en willen*. Dat zijn de grondimpulsen van de ziel en je mag verwachten dat je daarin, wanneer je jezelf leert kennen in het denken, voelen en willen, de categorieën terugvindt. Dat moet dan natuurlijk niet door bedenkzels gebeuren, maar doordat je *in de beleving zelf* vindt wat ze zijn.²

En dan is het niet zo eenvoudig, want het is heel experimenteel wat we gaan doen vandaag, om dan meteen al te weten waar je het beste kunt beginnen. Ik heb *het voelen* gekozen om te beginnen omdat dat ons het meest nabij is. De mens leeft met zijn bewustzijn toch vooral in het gevoel. Alles wat je aan gedachteleven in het gewone leven hebt is bewust geworden gevoel. Pas wanneer je het kenproces in gang zet kom je in het denken, maar zoals gezegd zit daar ook nog heel veel gevoel in. Wanneer je vat wilt krijgen op je eigen ziel en de categorieën die daarin leven, dan is het van belang dat je *daar* aanknoopt waar je het meeste 'zit'. Omdat je aan de andere kant in het gevoel veel minder helderheid hebt dan in het denken, zou er wat voor te zeggen zijn om bij het denken aan te vangen. Maar we nemen het midden, we nemen het gevoel en ik wil jullie dan vragen om eens een korte schouw naar binnen te houden en te kijken: Hoe zijn nou eigenlijk je gevoelens op dit moment, wat voel je en misschien kun je je ook nog bedenken waar het vandaan komt dat je je zo voelt: je kunt ook nog bedenken of je je eigenlijk wel zo wilt voelen, of je misschien een mogelijkheid hebt om met je wil je anders te voelen dan je je voelt, dus dat zijn drie dingen. Het eerste is het voelen centraal, wat voel ik op dit moment, hoe zijn mijn gevoelens? Het tweede is: weet ik waar

² Zie de schema's achterin, pag. 140-143.

ze op berusten, wat ze betekenen? En het derde is: wil ik me zo voelen en is er een mogelijkheid om dat voelen anders te hebben, kan ik dat veranderen, kan ik een ander gevoel, met opzet, in mezelf wekken? Dus we verdiepen ons eerst in het reële aanwezige gevoel nu.

Met gevoel bedoel ik meer de stemming, de gevoelens, ben je gelukkig of ongelukkig, voel je leed of voel je geluk, dat soort gevoel. Maar wanneer je dat dan niet zo gespecificeerd hebt, en je kijkt naar wat hier in de groep naar voren komt over het gevoel, dan zie je dat het subjectief is, dat het gevoelens van het subject zijn, letterlijk, dat bedoel ik met subjectief, dus niet de interpretatie, maar dat het subject zichzelf voelt, en ik voel mezelf maar ik kan *jou* niet voelen, dus jij voelt jou en ik voel mij. Wanneer ik zo'n oefening doe – ik zou ook een oefening kunnen doen 'laat ik nou eens jou voelen', maar dat doen we nu niet – we voelen nu onszelf, je voelt wat je voelt en dat *is* het voelen van je subject, dat bedoel ik met subjectief. Ook als je dat lichamenlijk vertaalt, dan is jouw hartslag toch een andere dan de mijne, en wat jij voelt is dus iets anders dan wat ik voel. Hij zegt: ik voel hier rust, zij zegt: ik voel hier opwindning. Dat is nogal een groot verschil. Dat kan heel goed een ander aspect van het zelfde zijn, maar de vertaling naar het gevoel is compleet subjectief, maar dan echt reëel subjectief, dus niet interpreterend subjectief maar echt vanuit het subject.

Daarom is eigenlijk een grondhouding die we hier zouden moeten hebben het afzien van alle interpretatie en het puur nemen voor wat het is wat iemand zegt, dus zonder dat je daar iets aan toevoegt. Je kunt heel goed van iemand horen 'ik heb een aversie' en dan kun je het interpreteren en daar zelf een gevoel bij krijgen, maar je kunt het ook gewoon nemen voor wat het is. Dus dat zou heel mooi zijn, als we hier zo met elkaar om zouden kunnen gaan, dat we dat dus niet doen met elkaar, dat je er niet op in gaat verder dan alleen maar het waarnemen en het opnemen van wat die ander zegt, en als jij dan zegt 'ik ben rustig' dan ben je dus rustig, en wat dat dan precies betekent, dat kun je als medemens het beste interpreteren als je dat *niet* interpreteert, dus als je het gewoon neemt voor wat het is. Dan heb je de meeste kans dat je ook kunt meevoelen wat dat is, want de interpretatie stoort dat onmiddellijk.

Wanneer je meteen begint met interpreteren dan heb je eigenlijk al vastgelegd, wat het is, en dat was het misschien helemaal niet. We weten dat vergaande depressies kunnen ontstaan door een kleinigheid die niet ontdekt is. Dat er iets gebeurt in een mensenleven, wat natuurlijk wel een heel grote betekenis heeft, anders zou het niet zo werken, maar wat objectief gezien niet zo'n bijzonder iets is. Dan komt er een proces op gang. Zou daar in vrij korte tijd op kunnen worden teruggekeken en gevraagd worden: waar is dat begonnen? Dan zou op het moment dat je ziet waar dat begonnen is, die depressie over zijn. Maar als je jarenlang in een onbekendheid daarmee leeft, dan wordt het een proces op zich. Dat is gevoelskunde zou je kunnen zeggen.

Wat ik hier nu wilde doen is: We hebben allemaal een gevoelsleven en we kunnen daar een korte bezinning op doen. We zien dan, dat je hier zit met bepaalde gevoelens, of met gemoedsrust, dat wil zeggen geen gevoelens, dat je daarnaar kijkt, dat je daar iets van kunt weten en dat je daar misschien ook iets aan kunt veranderen, dat je een wil hebt om in je gevoel die stemming anders te maken dan die was. Dat zijn drie aspecten van het voelen: het voelen zelf, het voelen van het voelen; dan het bedenken van het voelen en het willen van het voelen. Je vindt dan binnen die gevoelswereld een driegeleding waarbij de bovenkant naar het denken wijst, de onderkant naar de wil en het midden is het voelen op zich. Wanneer je daarop verder wil gaan, dan zou je thuis daar eens een keer wat langer bij stil kunnen staan. Je gaat zitten en voelt wat je voelt. Je benoemt het *niet*, maar wordt het gewaar, dat is de *voelkant*. Dan ga je kijken wat die gewaarwording je eigenlijk te zeggen heeft. Hier gaat het erom dat we hier met elkaar een indruk krijgen van het gevoelsleven, dat een waarneming is van het subject, wanneer je het begint te bedenken komt er een zekere objectiviteit in – waarbij de waarheidsvraag dan zeer de vraag is, klopt dat wat je daarbij bedenkt. Je kunt dan met het denken ook trachten op te sporen wanneer dat gevoel begonnen is, dat is de *denkkant* van het voelen en je hebt de *wilskant* van het voelen waarbij je je eerst afvraagt: is dat in overeenstemming met wat ik wil en kan ik met mijn wil die gevoelens ook sturen? Het is het subjectieve deel van het gevoelsleven, maar er is ook een objectief deel in het gevoelsleven. In dat objectieve deel van het gevoelsleven brengen wij het andere deel van ons dagleven door,